

ראשיתו של מיכון החליבה

שלמה דורי – מוזיאון וארכיון הרפת, יפעת

מבוא

שנת 1935 היא שנת ראשית מיכון החליבה בארץ. בשנה זו חזרו שני בוגרי אוניברסיטה מקליפורניה ארצה – רענן וולקני וי. מגנס. בלימודי החקלאות בקליפורניה גם התרשמו וגם עבדו במכונות חליבה ניידות ועם שובם הכניסו מכונת חליבה ניידת "אלפא-לאואל" לתחנות הנסיונות ברחובות. היתה זאת מכונה עם מפעם חשמלי. היא הובאה ארצה משוודיה על ידי ש. גוזמן ועבדה בתחנה עד שנת 1954. בערך באותו הזמן רכש קיבוץ קרית-ענבים מכונת חליבה "אלפא-לאואל" (10 יחידות) ומאוחר יותר עוד 4 יחידות. זו הפעם הראשונה שמשק גדול (לפי המושגים של אז) ומשק מוביל בתנובת החלב בארץ נכנס לעידן מיכון החליבה. בקרית-ענבים חלבו במכונה כמעט שנתיים, אך אחרי זמן-מה ואחרי דיונים רבים, הוחלט בקרית-ענבים להפסיק את החליבה המכנית, משום שלדעתם של הרפתנים תנובת החלב ירדה, התרבו דלקות העטין ונחלש "היחס האינטימי בין הפרה ובין החולב". החלטת קרית-ענבים דחתה את הכנסת מכונות החליבה בארץ, היות ולדעתם ויוקרתם של רפתני קרית-ענבים היתה השפעה גדולה על בוקרי ישראל. המכונה אוחסנה בעלית הגג של הרפת ושם היא "נחה" עד 1946, שנה בה חציה נרכש על ידי רפתני תל-עמל (ניר-דוד) וחציה על ידי גבעת-חיים. במשקים אלה הוחלט לבחון את "המוסכמות" של קרית-ענבים. הכנסת מכונת החליבה לשני משקים אלה נעשתה בהדרכתם של שני עובדי התחנה ברחובות – י. מרקס וח. נוימרק.

התפשטות מיכון החליבה

בינתיים התחילו משקים נוספים להכניס מכונות חליבה ובפברואר 1947 התקיימה בעיר-השופט פגישה ראשונה של 8 משקים לשם ברור ודיון על המשך הדרך. על פגישה זו אין לנו חומר מפורט.

ב-4.7.1949 התקיימה בחיפה פגישה שנייה, שבה השתתפו כמה עשרות רפתנים, מזכיר ההתאחדות הח' אפרים שמאראגד, ד"ר רענן וולקני מתחנות הנסיונות ומדריך למיכון החליבה מטעם ההתאחדות, הח' חי הברון. חי התחיל לעבוד בתפקידו ביולי 1947, כשמאחריו נסיון מעשי במכונות חליבה מאנגליה, שם כפליט מגרמניה עבד במשקים חקלאיים וחלב במכונות חליבה.

לפני תחילת עבודתו של חי, הדרך חלקית את המשקים הראשונים יואל יקל, אשר נפל בגליל במלחמת השחרור. מדריך חלקי נוסף היה שלום שָׁרָד, עובד מחלקת ההדרכה של תחנות הנסיונות. עד לאותה פגישה שנייה בחיפה עבדו במכונות חליבה כבר כ-40 משקים. המכונות היו משלשה דגמים: 3 "גֶסְקוֹיִן" (אנגליה) 7 "אלפא-לאואול" (שוודיה) ו-30 "דה-לאואל" (ארה"ב).

בפגישה זו מסר חי הברון סקירה מפורטת על מהלך החליבה במכונות כ-8 משקים, אשר צברו כבר נסיון של לפחות שנתיים עבודה. הסקירה כללה לגבי כל משק: – גודל עדר החולבות – חבר העובדים – סדרי עבודה, זמן הכשרת עובדים חדשים ותחלופה בצוות – תנובת חלב

שעריהעמקים – מ' 41 י"ע ל-32 י"ע/פרה, רק חלק מהעדר נחלב במכונה.

חי הברון מציין, שמצב דומה מצא במשקים רבים נוספים. הנקודות העיקריות שהוא מציין הן: **מצבה המכני** של מכונת החליבה, ו**טיב העבודה**.

יש לציין, שהיתה הוראה לחלוב את הפרה תוך 3 דקות והמשקים החזיקו ליד המכונה "שעון חול" (כמו לבישול ביצה רכה) והסירו את הגביעים כשהחול אזל ב"שעון". זמן הכשרת עובד חדש לחליבה מכנית היה שונה ממשק למשק – "מהכשרת בזק" של מספר ימים ועד ל-6 שבועות (קב' השרון).

בויכוח, אשר התפתח אחרי דברי חי, באו לידי ביטוי הבעיות כפי שראו אותן החברים בשטח. צוינו הדברים הבאים: איתקיינות המכונות, חוסר חלקי חילוף, הצורך בהגברת ההדרכה השוטפת, חילופי עובדים בגלל הקושי הפיזי בהפעלת המכונה, לבטים בקשר לאי-הסתגלותן של פרות זקנות, אך טובו, ועוד ועוד.

בדברי הסיכום של אפרים שמאראגד בא לידי ביטוי חזון, שהתגשם כעבור שנים מספר. אפרים ציין, ש"מראש ידענו שמכונה ניידת מיועדת למשק הקטן, אשר ברשותו עד 20 חולבות, אך הרצון להימנע מהשקעות גדולות, הרצון קודם ללמוד ולהרגיל את העדר ואת העובדים למכון חליבה, הכתיבו לנו את ההחלטה. התוצאות עליהן הגענו, בהיעדר מיכון ביתר העבודות ברפת, חליבת שלוש פעמים ביממה ואי-יציאה למרעה – הן בהחלט טובות ואין מה להתבייש בהן לעומת ארצות אחרות. העתיד הוא למכוני חליבה (בית חליבה בשפתו); זאת צורה מתאימה למשק הגדול – צריך שיהיה לנו העוז לצעד נוסף ולעבור לשיטת "מילקינג פרלור" (Milking Parlour). עד כאן דברי אפרים.

ב-1951 הוקם מכון החליבה הראשון בתל-יוסף ובסוף אותה שנה עוד שני מכוני חליבה – בגבעת-ברנר ובקב' השרון. כל החומר הזה מבוסס על פרטיכל של הפגישה בחיפה ב-1949, אותו קיבלנו באדיבותו של הח' עובדיה גמיל, ועל כך נתונה לו תודתנו.

הח' משה כץ חולב במכונה מיטלטלת רפת קב' שלוחות.

בתקופה: תנובת שיא, עליה או ירידה בהשוואה לתקופת החליבה הידנית – עקומת התחלובה ואורך תקופות היובש – תנובה ממוצעת לפרה – חסכון בימי עבודה. הודגשו גם נקודות נוספות כגון, דלקות עטין, משך החליבה של פרה, שימוש במשקולות וכו'.

לגבי החסכון בימי העבודה הובאו נתונים, אשר מראים שוני בין משק למשק, אשר לפעמים מקורו בחליבת חלק אחד מהעדר במכונות והאחר ביד. וכך מראים המספרים:

גבעת ברנר – מ' 50 י"ע/פרה בחליבת ידיים ירדו ל-29 י"ע/פרה – התנובה יציבה.

קב' השרון – חליבה חלקית במכונה מ' 45 י"ע/ל-33 י"ע/פרה.

מזרע – התחילו במכונה מדגם "גסקוין" ואחרי תקלות רבות עברו ל-"דה-לאואל". מ' 46 י"ע ל-34 י"ע/פרה. בתקופת "גסקוין" הפסד בחלב.

עין שמר – מ' 50 י"ע ל-35.5 י"ע/פרה וזה, למרות שיש חוסר בעובדים קבועים.

גבעת חיים – אין סיכומי עבודה, אך התנובה טובה ואין בעיות רציניות.

גבת – אין סיכומי עבודה, הרבה דלקות עטין – חלק מהעובדים אינם רפתנים.

עין-השופט – ירידה מ' 39 י"ע ל-26 י"ע/פרה.